

чинення шкоди загальнонебезпечними джерелами може бути умисел або необережність. Відносно ж реального спричинення шкоди — тільки необережність. У зв'язку з тим, що діюче законодавство передбачає лише дві форми вини (умисел чи необережність) необхідно вирішити питання про те, умисними чи необережними є злочини розглядаємої групи. Оскільки суб'єктивну сторону цих злочинів визначає ставлення особи до настання наслідків, питання вирішується диференційно у залежності від виду наслідків, тобто, можливості спричинення шкоди загальнонебезпечними джерелами чи фактичного спричинення шкоди цими джерелами. Умисне чи необережене створення небезпеки спричинення шкоди такими джерелами є наслідком злочинів проти суспільної безпеки, а умисне спричинення шкоди цими ж джерелами знаходиться за межами злочинів проти суспільної безпеки, створює інший злочин — проти життя, здоров'я, власності чи інших об'єктів. Тому злочини проти суспільної безпеки, наслідками яких є реальне спричинення шкоди загальнонебезпечними джерелами, є необережними. З цих підстав необгрунтованим є твердження про можливість ідеальної сукупності злочину, передбаченого ч. 2 ст. 221 КК, і умисного злочину проти особи або власності¹. Необережний злочин, яким є діяння, передбачене ч. 2 ст. 221 КК, не може кваліфікуватись за статтями КК, які встановлюють відповідальність за умисне посягання. І навпаки, умисні злочини, у тому числі і проти особи і власності, не можуть кваліфікуватись за статтями КК, що передбачають відповідальність за необережні діяння, навіть і у тому разі, якщо за останні встановлене більш суворе покарання, ніж за навмисне посягання.

Надійшла до редколегії 22.11.95

ОБГОВОРЕННЯ НАУКОВИХ ПРОБЛЕМ

«КРУГЛИЙ СТІЛ» З НАГОДИ 400-РІЧЧЯ З ДНЯ НАРОДЖЕННЯ БОГДАНА ХМЕЛЬНИЦЬКОГО

Ювілейна конференція («круглий стіл»), присвячена 400-річчю з дня народження Богдана Хмельницького, пройшла 11 листопада 1995 р. в Національній юридичній Академії України. Організатори — Академія правових наук України, кафедра держави і права України та зарубіжних країн юридичної академії. В засіданні «круглого столу»

¹ Див.: Советское уголовное право (часть Особенная). К., 1969. С. 569.

прийняли участь наукові співробітники Академії правових наук України, викладачі Національної юридичної академії України, Харківського державного університету і Університету внутрішніх справ України, всього біля 40 чоловік. Засідання відкрив академік Академії правових наук України А. Й. Рогожин. У вступній промові він відзначив велику роль Хмельницького — видатного діяча українського національно-визвольного руху, великого полководця, будівника регулярних збройних сил, що базувалися на досвіді і традиціях запорізького козацтва, нагадав про його нерядовий дипломатичний дар, уміння вести політичну боротьбу, а головне — підкреслив його масштаб як державного діяча, який очолив боротьбу свого народу за свободу і незалежність.

З доповідями виступили професори М. М. Страхов, В. Д. Гончаренко, І. П. Сафронова. Наукові повідомлення зробили проф. А. О. Кучер (ХДУ), доц. С. А. Черниченко, доц. Л. О. Зайцев (ХУВСУ), доц. Л. Й. Маймескулов, доц. С. І. Пирогова, доц. Т. О. Матвеева, доц. А. Н. Долженко. В обговоренні доповідей і наукових повідомлень взяли участь викладачі кафедри і гості «круглого столу».

Проф. В. Д. Гончаренко в доповіді «Богдан Хмельницький — будівничий Української Гетьманської держави» звернув увагу на те, що перший гетьман України створював державу не на порожньому місці. Він спирався на історичний досвід козацтва, яке в процесі свого формування і розвитку витворило українську державність — Запорізьку Січ, яка мала республіканський демократичний устрій. Хмельницький удосконалив її устрій і державні установи. Так, гетьман запровадив таку владну структуру, як рада генеральної старшини, до якої входила генеральна старшина і полковники. Цей орган перебрав частину державних функцій у загальновійськовій раді. Він перейняв у реєстрового козацтва військово-територіальний поділ на полки і сотні, зробив полк не тільки воєнно-територіальною, а й адміністративно-територіальною одиницею. При цьому полковник був не тільки військовим керівником, а й здійснював регіональну державну владу, підлягаючи безпосередньо гетьману.

Доповідь проф. М. М. Страхова була присвячена зовнішній політиці Богдана Хмельницького, яка займала важливе місце в його державній діяльності і якою він керував особисто. У гетьманській резиденції в Чигирині були акредитовані послы багатьох держав: австрійський, турецький, кримського хана, шведський, молдавський і ін. Тут знаходились також посол польського короля і окремо польської королеви, представник Литви, московські послы. У міжнародних зносинах з цими країнами Богдан Хмельниць-

кий провадив активну зовнішню політику, визначаючи її основні напрями. Ця політика була спрямована на утвердження української козацької держави в світі. Шляхом двосторонніх міжнародних угод гетьман намагався знайти противагу тиску таких сусідів, як Польща або Москва. Саме таку мету він ставив перед собою, коли провадив балканську політику або намагався створити кваліцію у складі Швеції, Семиграддя, Бранденбурга, Молдови, Валахії, Литви і України.

Проф. І. П. Сафронова в своїй розповіді характеризує Богдана Хмельницького як сильну особу. Вона застерігла проби створення міфів про Б. Хмельницького. Для цього треба вивчати історичні події об'єктивно, всебічно, розглядати їхні як позитивні, так і негативні сторони, відкинути упередженість, самовпевненість, враховувати, що учасники подій, які ми досліджуємо, часто знали проблеми свого часу краще, ніж їх уявляємо ми. З цих позицій доповідачка висвітлила державну діяльність Б. Хмельницького, оцінила його як видатного політика, дипломата, полководця, хоча він і вагався, і помилявся, діяв суперечливо. Головну заслугу Хмельницького проф. І. П. Сафронова бачить у тому, що він — сильна людина, відповідально визначив історичне майбутнє України, розуміючи неможливість для неї відстояти в ті часи її незалежність. Рахуючись з інтересами більшості народу України, він правильно обрав для України патрона з усіх можливих. За цих обставин його позиція була непохитна, тому його опоненти не наслідилися чинити йому опір.

Доц. С. А. Черниченко в своєму науковому повідомленні показав вплив народно-визвольної війни українського народу на розвиток права в Україні. Він звернув увагу на те, що війна змінила соціальну суть права. Це стосувалося земельної власності, володіння, станової належності, козацького самоврядування та ін. Багато джерел права, які функціонували в Україні в період її перебування в складі Речі Посполитої, на визволених землях було скасовано. Разом з тим значно поширилось застосування «козацького права», яке цілком офіційно визнавалось гетьманським правлінням. Поширювалась сфера застосування магдебурзького права. Виникли нові джерела права як наслідок створення української держави, насамперед це універсали Б. Хмельницького — розпорядчі акти вищої влади, загальнообов'язкові для всього населення України. Таким чином, війна помітно змінила саму суть права, зумовила його нові норми.

Проф. А. О. Кучер присвятив своє наукове повідомлення Богдану Хмельницькому як послідовному захиснику в будівництві національної української державності.

Доц. Л. О. Зайцев познайомив слухачів з малознайомими довгий час документами і перш за все з відозвою керівництва Англії (припускається, що її автором був Олівер Кромвель) до українського гетьмана. Відомі й інші дипломатичні заходи англійців з метою створення спільно з Україною «великої коаліції». Все це свідчить про те, що Україна за керівництво Хмельницького радикальним чином впливала на геополітичний розклад у Східній Європі.

Доц. С. І. Пирогова зупинилася на важливіших етапах життя і діяльності Б. Хмельницького, охарактеризувала його не тільки як видатного державного діяча, а й як людину, звернувши увагу на риси його характеру. Саме головними стрижньовими якостями цієї великої людини були вірність Вітчизні і Богу (Хмельницький не зрадив вірі предків). Серед інших якостей привертає увагу його здатність йти на компроміси, блискучим майстром яких він себе зарекомендував (пригадаємо союзи з татарами, поляками, росіянами, дипломатичні переговори з європейськими монархами). Головним же в його різноманітній діяльності завжди були інтереси України і її народу.

Доц. Т. О. Матвеева виступила з науковим повідомленням на тему «Актуальність державотворчої діяльності Б. Хмельницького у наш час». Вона звернула увагу на те, що серед великої кількості праць з історії визвольної війни середини XVII ст. дуже мало присвячено вивченню життя і діяльності гетьмана. Тому сторінки біографії Хмельницького як державного творця часто відверто не задовольняють вимог історії держави і права як науки. Ця проблема потребує поглибленого вивчення.

Доц. А. Н. Долженко розглянула тему «Богдан Хмельницький в концепції Костомарова». Доповідка показала, що Костомаров підкреслював видатну роль Б. Хмельницького в становленні української державності, але в той же час він вважав, що Хмельницький не міг піднятися до тих висот, на які піднявся народний рух.

*Матеріал підготувала
доц. С. І. Пирогова*